

LES 7. LESTEKST 1 t/m 5. Archief 1517. Oud Rechterlijk archief Culemborg, inv.nr. 124**Tekst over een zaak in het Crimineel signaat 1676-1677, p. 1**

1. Gesien bij den gerechte der stadt Culenborch den criminelen
2. eijsch den selven gerechte overgelevert bij off wegen den hoog-
3. edel geboorene heere Carel van Lindeboom, major en capitein
4. ten dienste deser landen, mitsgaders drossaerdt en dijckgraeff
5. der stadt ende gaeffschap Culenborch nomine officij eijsher
6. op ende jegens Aert Francken Uijtewael tegenwoordich
7. gedetineerden op den stadthuijse alhier, meldende den selven
8. eijsch, dat voorsseide gedetineerden inden jare 1675 zijne moeder
9. in toornigen gemoede een gat in de cop geslagen heeft. Dat hij
10. buijten zijne ouders kennisse derselver dienstmaecht in haere
11. huijsinge heeft beswangert, t welcq die ouders eene groote
12. somme gelts tot affcoop gecost hadde. Dat hij gedetineerden
13. inde lenten van desen jare 1676 tegens zijn vader heeft geheven
14. den selven vehement geslagen met voeten geschopt, over de bancq
15. geworpen, ende een groot gat in de scheen van zijn vaders
16. rechter been gestooten, dat hij gedetineerde door anderen van
17. zijne vader zijnde affgetrocken met een bloot rappier op die
18. scheijtlieden is aengevallen ende een vandeselve inden arm
19. heeft gestoocken. Dat op dat gat in zijns vaders scheen
20. een groot accident is gevolgt daer over twee barbiers hebben
21. gegaen, ende hij inde maent (*niet ingevuld*) 1676 met die
22. wonde is gestorven. Dat hij gedetineerden tot twee reijssen
23. als op den 8en en 9en september 1676 zijn broeder met een
24. stocq off gras-oirt ten huijsen uitjoeg slaende hem daermede

Tekst over een zaak in het Crimineel signaat 1676-1677, p. 2

1. op t lijff sulcx dat de stock in twee reijssen brack, en zijn
2. broeder het over den dijck in eens anders huijs ontwijcken
3. moste. Dat hij gedetineerde op den 8en december 1676
4. laestleeden ontrent den avont alwederom met zijn broeder
5. ten huijse zijner ouderen in kijvage is geraeckt, hem tot
6. verscheijde reijssen uijteijschende, omme te vechten. Ende
7. eijndelick oock hem met een bloot rappier op het lijff is
8. gevallen, soo dat van anderen heeft moeten gescheijden
9. werden. Dat hij gedetineerden oock op die eijgene tijt
10. met zijn moeder woorden hebbende over een stopmes
11. dat hij van haer begeerde te voorschijn gebracht te
12. hebben, zijn moeder scholt voor een hoer caronge en
13. vercken: seggende tegens haer, ik zal u soo vehement
14. slaen en met mijn tanden van een scheuren. Dat hij
15. gedetineerden insgelijcx verscheijde maelen alsdoen is opgestaen
16. en gedreijcht heeft zijn moeder te slaen, wordende
17. hetselve telckens door (d)anderen belet, smijtende ondertusschen
18. zijn moeder met een stucq kaes ende broot naer het hooft
19. soo dat het haer raecte, mitsgaders met voeten op de
20. kast loopende, ende een bierglas t welck hij in de hant
21. hadde voor zijn voeten ontstucken werpende, dat hij

22. ter middernacht daer aen vollgende ten voorsseide huijse
23. van zijn moeder sulcken geraes maecte, dat de
24. moeder riep moort, moort, moort, brand, moort, brand;
25. dat lutterdaerna op het cloppen van zijns gedetineerdens
26. suster door het voorsseide dorp eenige bueren daer in
27. huijs comende de moeder gevonden hebben met de
28. cap vant hoofft, ende het bloote hair hebbende het
29. orijser in haer hant aenwijsende eenige sacken
30. met coorn waer in met een mes off deegen eenige
31. gaeten waren gestoocken, mitsgaders stoel en
32. bancken om verre. Ende eenige panneels inde

Tekst over een zaak in het Crimineel signaat 1676-1677, p. 3

1. in de cast aen stucken, t welcq zij seijde dat den gedetineerden
2. gedaen hadde, daer bij voegende Siet hoe dien schelm, de noter(ende)-
3. den gedetineerden, mij getracteert heeft. Ick zal hem beclaegen
4. al soude hij met paerden van maelcanderen getrocken werden,
5. dat hij ontrent drie ueren ter namiddernacht ten buerhuijs gegaen
6. zijnde en aldaer hebbende aenden heert blijven sitten slaepen,
7. des anderendaegs s morgens ten acht ueren wederom vandaer
8. naer de huijsinge van zijne moeder en terstont naer derselver
9. bedde is gegaen, zijne moeder soodanig opt lijff vallende, dat
10. zij zeer jammerlick schreeuwde sulcx het de bueren wederom
11. hoorden, dat hij hij gedetineerden oock zijn moeder alsdoen heeft
12. bij het hair getrocken, soo dat zijn moeder daer over riep, den
13. schelm treckt mij bij t hair. Dat hij gedetineerden affgemaent
14. wordende van zijn moetwillig en ongehoorsaem leven noch
15. in desen jare 1676 gezeijt heeft, siet ik moet mijn ouders
16. huijs ruineren, off ick hebbe anders geen rust off ick moet
17. voordien duijvel vaeren, dat vermits alle deselve waeren
18. seer groote en enorme delicten, strijdende niet alleen tegens
19. natuerlicke affectie, respect en eerbiedigheit, diemen
20. zijn ouders schuldich is, maer oock tegens alle goddelijcke
21. en menschelicke wetten, den heere eijscher tot maintenue
22. van justitie en onderhouding van eene goede policie, genootsaecht
23. is tegens den gedetineerden over te leveren voorsseide zijnen
24. eijsch en te concluderen, dat den gedetineerden bij
25. sententie vanden gerechte voornoemt, gecondemneert sal werden
26. publickelick op een schavot voordien stadthuijse alhier
27. daer toe opgericht met den swaerde gestrafft te worden
28. datter de doot navolcht, off tot soodane andere arbitrale
29. lijffstraffe als uijt de deductie van saecken bevonden zal
30. werden te behooren; en daer bij gecondemneert in de kosten
31. en misen van justitie of anders etc; op alles etc; gesien mede
32. d'annexe informatien en bewijsstucken van den heere eijscher

Tekst over een zaak in het Crimineel signaat 1676-1677, p 4

1. en het examen en confessie van den gedetineerden, mitsgaders
2. seeckere requeste aen zijne excellentie onsen genadigen heere
3. gepresenteert en bij den gedetineerden in plaetse van

4. antwoord aenden gerechte geexhibeert, t voorsseide gerecht
5. op alles gelet daer op te letten stonde, doende recht van
6. wegen hooggemelte zijne excellentie, hebben den gedetineerden
7. gecondemneert ende condemneren denselven bij desen
8. publickelijk op een schavot voordien stadthuijse
9. alhier daer toe op te richten gebracht, en aldaer doorden
10. scherprichter een bloot swaert boven over zijn hooft
11. geswenckt te worden, bannende hem gedetineerden
12. voorts uijt deser stadt en graeffschap voor sonnen-
13. ondergang zijn leven langg gedurende sonder tot eenigen
14. tijde daer weder in te comen, op poene van swaerder
15. straffe. Ende condemnerende hem gedetineerden
16. daer benefens inde costen en misen van justitie hier
17. overgevallen. Edoch alles tot genade van onsen
18. genadigen heer. Aldus gedaan op 17en januarij 1677

19. Is te weeten dat vermits men verstaen hadde dat zijn excellentie
20. genegen was den gedetineerden te pardonneren, geen
21. schavot opgericht is geweest, ende dat naer het lese vande
22. sententie in de criminele vierschaer door zijn procureur
23. vertoont ende doorden secretaris aenstonts opgelesen wierdt
24. naervolgende acte van gratie

25. Wij Georgh Frederick Graeff van Waldecq
26. Piermont en Culenborch, vrij heere van Tonna, Pallant
27. Wittem ende Weerde, heere ter Leede, Lienden
28. Wildenborg, Kinzwijler, Engelsdorp, Bachem, Vrechem,
29. Dalem etc, domprobst tot Halberstadt des Johanitter
30. ordens ridder commandator tot Lagouw, Veltmarschalcq
31. ten dienste der Vereenigde Nederlanden

32. doen te weeten dat wij gesien de sententie vanden

Tekst over een zaak in het Crimineel signaat 1676-1677, p 5

1. gerechte onser stadt Culenborch van dato deses tot
2. laste van Aert Francken Uijttewael gedetineerden op de oitmoedige
3. supplicatie van desselffs moeders ende naeste vrunden uit sonderlinge
4. genade geremitteert hebben gelijk wij doen bij desen de straffe
5. bij voorsseide sententie gemelt voor soo veel den gedetineerden daer bij
6. gecondemneert is publickelick op een schavot voordien stadthuijse
7. alhier op te richten, gebracht en door den scherprichter een
8. bloot sweert over zijn hooft geswenckt te werden. Blijvende
9. int vorder het bannissement van weerde. Ende mits alvoorens
10. uijt de detentie te gaen betalende de costen ende mise van
11. executie. Actum Culenborch den 17en januarij 1677
12. Was getekent G. Frederik G v Waldecq

woorden

- p. 1. vehement = hevig, sterk onstuimig
 rappier = dun, scherp gepunt zwaard
- p. 3 deductie = uiteenzetting
 afmanen = gemaand door gezaghebbend persoon

Betekenis

Dit is een stuk uit een crimineel signaat van Culemborg. In deze zaak wordt door eiser Carel van Lindeboom gedaagd: Aert Francken Uijttewael. De zaak wordt uiteengezet. Hij heeft vele misdaden gepleegd: in 1675 heeft hij zijn moeder een gat in het hoofd geslagen en de dienstmaagd bezwangerd. In de lente van 1676 had hij zijn vader zodanig verwond dat deze aan de verwondingen was overleden. In september 1676 had hij zijn broer hard met een stok geslagen, zodanig dat hij vluchten moest. Later ontstond weer een gevecht tussen hem en zijn broer, waarbij de gedetineerde een zwaard had getrokken. Bij die gelegenheid had hij ook zijn moeder uitgescholden en bedreigd. Anderen hielden hem tegen, maar hij raakte haar wel toen hij een stuk kaas en brood naar haar hoofd gooide. Hij smiet een bierglas kapot en maakte zo'n herrie dat zijn moeder om hulp riep. De zus van gedetineerde riep buren te hulp. Ze vonden de moeder met de muts van het hoofd, tussen voorwerpen waarin met een zwaard was gestoken. Aert Francken was gaan slapen in het huis van de buren. De volgende ochtend kwam hij wederom zijn moeder bedreigen. Toen hij na vermaning bij zijn voornemen bleef zijn ouders huis te ruïneren en het had over dat hij voor de duivel werkte, werd hij gevangen gezet. Eerst werd de doodstraf geeïst. Later werd dit verzacht tot het brengen op een schavot en zwaaien met een zwaard boven zijn hoofd, waarna verbanning zou volgen.

Hij kreeg gratie van de graaf van Culemborg. Alleen de levenslange verbanning bleef staan.